

# Geanonimiseerde versie

C-350/24 – 1

## Zaak C-350/24

### Verzoek om prejudiciële beslissing

**Datum van indiening:**

14 mei 2024

**Verwijzende rechter:**

Cour de cassation (Frankrijk)

**Datum van de verwijzingsbeslissing:**

3 mei 2024

**Verzoekende partij:**

HJ

**Verwerende partij:**

Crédit agricole Corporate & Investment Bank

---

[OMISSIS]

**COUR DE CASSATION** (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken,  
Frankrijk) [OMISSIS]

**VOLTALLIGE ZITTING**

Openbare zitting van **3 mei 2024**

- Verwijzing naar het Hof van  
Justitie van de Europese Unie  
- Schorsing van de behandeling  
van de zaak

[OMISSIS]

DE FRANSE REPUBLIEK

IN NAAM VAN HET FRANSE VOLK

ARREST VAN DE COUR DE CASSATION, VOLTALLIGE ZITTING, VAN  
3 MEI 2024

HJ, woonachtig [OMISSIS] [te] Courbevoie [(Frankrijk)], heeft [OMISSIS] [OMISSIS] cassatieberoep ingesteld tegen het arrest van de Cour d'appel de Versailles (rechter in tweede aanleg Versailles, Frankrijk) van 27 mei 2021[OMISSIS] in het geding tussen haarzelf en de vennootschap Crédit agricole Corporate & Investment Bank, naamloze vennootschap, gevestigd [OMISSIS] [te] Montrouge [(Frankrijk)], verweerster in cassatie.

Bij arrest van 18 oktober 2023 heeft de kamer voor sociale zaken van de Cour de cassation (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken, Frankrijk) de verwijzing van het beroep naar de voltallige zitting gelast.

[OMISSIS]

[OMISSIS] [*Procedureel*]

de Cour de cassation, voltallige zitting, [OMISSIS] [*procedureel*] heeft na beraadslaging volgens de wet het volgende arrest gewezen.

**Feiten en procedure**

- 1 HJ is door de vennootschap Crédit agricole Corporate & Investment Bank (CACIB) in dienst genomen bij overeenkomst van 17 januari 2007. Zij was voor het laatst werkzaam als Customer Information Systems Officer in het Verenigd Koninkrijk, voordat zij op 28 augustus 2013 met ziekteverlof ging.
- 2 Voornoemde overeenkomst wordt beheerst door het recht van het Verenigd Koninkrijk.
- 3 Omdat zij meende het slachtoffer te zijn geweest van discriminatie op grond van haar geslacht, alsmede van psychisch geweld, heeft HJ op 23 september 2013 bij de arbeidsrechtbank een vordering ingesteld tot betaling van diverse bedragen ter zake van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst en als schadevergoeding.
- 4 Bij vonnis van 26 juni 2019 heeft de arbeidsrechtbank deze vordering afgewezen.
- 5 Bij arrest van 27 mei 2021 heeft de Cour d'appel de Versailles geoordeeld dat HJ geen primaire feiten had aangevoerd die in aanmerking konden worden genomen als relevante omstandigheden op grond waarvan discriminatie in de zin van de artikelen 13 tot en met 19 en 136 van de Equality Act 2010 kon worden vastgesteld. De Cour d'appel heeft eveneens geoordeeld dat het bestaan van discriminerende intimidatie in de zin van artikel 26 en van represailles in de zin van artikel 27 van dezelfde wet niet was aangetoond.

- 6 HJ heeft hiertegen cassatieberoep ingesteld.

### **Formulering van de middelen**

- 7 HJ betoogt dat in het [bestreden] arrest al haar vorderingen worden afgewezen, met name haar verzoek om te toetsen of zij het slachtoffer is geweest van discriminatie op grond van haar geslacht, van discriminerende intimidatie en van represailles.
- 8 Zij voert in wezen aan dat de Cour d'appel, door op basis van een afzonderlijk onderzoek van elk van de door haar aangevoerde discriminerende situaties te oordelen dat zij geen primaire feiten had aangevoerd die in aanmerking konden worden genomen als relevante omstandigheden om van discriminatie in de zin van de Equality Act 2010 te kunnen spreken, uitspraak heeft gedaan op basis van een uitlegging van de Equality Act die niet in overeenstemming is met artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep, waarin is bepaald dat de rechter de feiten globaal moet beoordelen om te bepalen of zij discriminatie kunnen doen vermoeden.
- 9 Zij voert voorts aan dat de Cour d'appel, na te hebben opgemerkt dat hoewel uit de overgelegde documenten duidelijk bleek dat de werknemers die binnen de onderneming waren uitgezonden, voornamelijk mannen waren, heeft geoordeeld dat dit enkele feit onvoldoende was om discriminatie van vrouwen te doen vermoeden, bij gebreke van enige informatie over de aanvragen van vrouwen om te worden uitgezonden. Zij is van mening dat de Cour d'appel, die de bewijslast van discriminatie bij de werknemer heeft gelegd, door aldus te oordelen – terwijl het feit dat de meerderheid van de uitgezonden werknemers mannen waren indirecte discriminatie deed vermoeden en het derhalve aan CACIB stond om te bewijzen dat [haar] stelsel voor internationale mobiliteit niet discriminerend was – zich in deze uitspraak heeft gebaseerd op een uitlegging van de Equality Act 2010 die niet in overeenstemming is met artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG van 5 juli 2006.

### **Toepasselijke beginselen en wetgeving**

#### **I - Unierecht**

- 10 Volgens het [Hof van Justitie van de Europese Unie] [OMISSIS], vereist het beginsel van onderling vertrouwen dat elk van de lidstaten, behoudens uitzonderlijke omstandigheden, ervan uitgaat dat alle andere lidstaten het Unierecht en, meer in het bijzonder, de door dat recht erkende grondrechten in acht nemen ([OMISSIS] Advies van het Hof (voltallige zitting) van 18 december 2014, 2/13, punt 191, ECLI:EU:C:2014:2454).

- 11 Het beginsel van voorrang van het Unierecht, dat door het [Hof] [OMISSIS] is neergelegd in het arrest Costa (arrest van 15 juli 1964, Costa/E.N.E.L., 6/64, ECLI:EU:C:1964:66), en als „fundamenteel” wordt beschouwd (arrest van 10 oktober 1973, Variola/Administration des finances italienne, 34/73, Jurispr. 981, ECLI:EU:C:1973:101), verplicht alle instanties van de lidstaten om volle werking te verlenen aan de verschillende normen van de Unie, aangezien het recht van de lidstaten niet kan afdoen aan de werking die op hun grondgebied aan die verschillende normen is verleend (arrest van 24 juni 2019, Poplawski, C-573/17, punt 54, ECLI:EU:C:2019:530).
- 12 De verplichting tot conforme uitlegging, die de voorrang helpt verzekeren van Europese normen op nationale normen die daar niet mee in overeenstemming zijn gebracht, vloeit voort uit de verplichting van de lidstaten om bij een richtlijn het daarmee beoogde doel te verwezenlijken en uit hun verplichting krachtens artikel 5 van het Verdrag, thans artikel 4, lid 3, [VWEU], om alle algemene of bijzondere maatregelen te treffen die geschikt zijn om de nakoming van die verplichting te verzekeren. Deze verplichting geldt voor alle met overheidsgezag beklede instanties in de lidstaten, en dus ook voor de rechterlijke instanties, en in de context van een geschil tussen particulieren (arrest van 10 april 1984, Von Colson en Kamann, 14/83, punt 26, ECLI:EU:C:1984:153). Deze rechtspraak is sindsdien consequent toegepast. Zij is thans gebaseerd op artikel 288, lid 3, VWEU (arrest van 7 augustus 2018, Smith, C-122/17, punt 39, ECLI:EU:C:2018:631).
- 13 Het Hof wijst erop dat voor de verplichting dat het nationale recht dient te worden uitgelegd in overeenstemming met het Unierecht bepaalde beperkingen gelden en dat zij niet kan dienen als grondslag voor een uitlegging contra legem van het nationale recht (arresten van 4 oktober 2018, Link Logistik NN, C-384/17, punten 59 en 61, ECLI:EU:C:2018:810, en 15 april 2008, Impact/Minister for Agriculture and Food e.a., C-268/06, punt 100, ECLI:EU:C:2008:223).
- 14 Het voegt daar echter aan toe dat een nationale rechterlijke instantie die uitspraak dient te doen in een geding waarbij een algemeen beginsel van het Unierecht, zoals het beginsel van non-discriminatie, zoals geconcretiseerd in richtlijn 2000/78, aan de orde is, en die daadwerkelijk in de onmogelijkheid verkeert het nationale recht richtlijnconform uit te leggen, niettemin verplicht is de voor de justitiabelen uit het Unierecht voortvloeiende rechtsbescherming te verzekeren en de volle werking daarvan te waarborgen, waarbij zij indien nodig elke met dit verbod strijdige nationale bepaling buiten toepassing moet laten (arrest van 19 januari 2010, Küçükdeveci, C-555/07, punt 51, EU:C:2010:21, arrest (Grote kamer) van 19 april 2016, Dansk Industri, C-441/14, punt 35, ECLI:EU:C:2016:278).

## **II - Richtlijn 2006/54/EG**

- 15 Richtlijn 2006/54/EG, waarin in de overwegingen 2 en 5 wordt verwezen naar artikel 2 en artikel 3, lid 2, van het Verdrag en naar de artikelen 21 en 23 van het

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, moet de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep verzekeren. Daartoe worden bepalingen vastgesteld betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling op de toegang tot het arbeidsproces, arbeidsvoorwaarden en ondernemings- en sectoriële regelingen inzake sociale zekerheid. Deze richtlijn omvat ook bepalingen die beogen dat dit beginsel door de vaststelling van de nodige procedures effectiever wordt toegepast.

- 16 Volgens overweging 30 van deze richtlijn „*behouden de lidstaten het recht om in alle fasen van de procedures een voor de eiser gunstigere bewijsregeling in te voeren*”. In diezelfde overweging staat ook het volgende te lezen: „*Voor een effectieve handhaving van het beginsel van gelijke behandeling is het van groot belang dat regels voor de bewijslast worden vastgesteld. Zoals het Hof van Justitie heeft geoordeeld, moet derhalve worden bepaald dat de bewijslast bij de verweerder wordt gelegd indien er een kennelijke discriminatie bestaat, behalve in procedures waarin de rechter of de bevoegde nationale instantie de feiten moet onderzoeken. Wel moet worden verduidelijkt dat de beoordeling van de feiten die directe of indirecte discriminatie kunnen doen vermoeden, blijft toekomen aan de relevante nationale instantie, overeenkomstig de nationale wetgeving of praktijk.*”
- 17 In artikel 19, leden 1 en 2, van die richtlijn is bepaald:

„*Bewijslast*

1. *De lidstaten nemen, overeenkomstig hun nationale rechtsstelsels, de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat wanneer iemand die zich door niet-toepassing te zijnen aanzien van het beginsel van gelijke behandeling benadeeld acht, voor de rechter of een andere bevoegde instantie feiten aanvoert die directe of indirecte discriminatie kunnen doen vermoeden, de verweerder moet bewijzen dat het beginsel van gelijke behandeling niet is geschonden.*

2. *Lid 1 belet de lidstaten niet voor de eiser gunstiger regels in te voeren.*”

### **III – Akkoord inzake de terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie**

- 18 Volgens het Akkoord inzake de terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland uit de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA), dat bij besluit (EU) 2020/135 van 30 januari 2020 is goedgekeurd door de Raad van de Europese Unie (hierna: „Akkoord”), trekt het Verenigd Koninkrijk zich met ingang van de datum van inwerkingtreding van dit Akkoord op 1 februari 2020 terug uit de Unie.
- 19 Artikel 126 van het Akkoord voorziet evenwel in een overgangperiode, die eindigt op 31 december 2020 en tijdens welke het Unierecht van toepassing blijft op zijn grondgebied.

- 20 In artikel 127, lid 3, van het Akkoord is bepaald dat „[t]ijdens de overgangperiode [...] het krachtens lid 1 toepasselijke recht van de Unie ten aanzien van en in het Verenigd Koninkrijk dezelfde rechtsgevolgen [heeft] als in de Unie en haar lidstaten en [...] dit recht overeenkomstig dezelfde methoden en algemene beginselen [wordt] uitgelegd en toegepast als die welke in de Unie toepasselijk zijn. ”

#### **IV - Equality Act 2010**

- 21 In artikel 136 van de Equality Act 2010 is het volgende bepaald:

*„(1) Dit artikel is van toepassing op elke procedure die betrekking heeft op een schending van deze wet.*

*(2) Indien er feiten zijn waaruit de rechter, bij gebreke van enige andere verklaring, kan afleiden dat een persoon (A) de betreffende bepalingen heeft geschonden, moet de rechter deze schending als bewezen beschouwen.*

*(3) Lid 2 is evenwel niet van toepassing indien A aantoont dat hij de betreffende bepalingen niet heeft geschonden. ”*

#### **V - Nationaal recht betreffende de rol van de rechter bij de toepassing van vreemd recht**

- 22 Artikel 3 van de code civil (Frans burgerlijk wetboek), op grond waarvan de Cour de cassation bij gebreke van een specifieke regeling de beginselen van het Franse internationaal privaatrecht heeft ontwikkeld, luidt: „De wetten van politie en veiligheid verbinden allen die op het grondgebied wonen. Onroerende goederen, zelfs die van buitenlanders, vallen onder het Franse recht. De wetten betreffende de staat en de bekwaamheid van de personen zijn van toepassing op de Fransen, ook wanneer zij in het buitenland verblijven.”
- 23 Op grond van die bepaling bevestigt de Cour de cassation met name dat „de Franse rechter die de toepasselijkheid van een buitenlandse wet erkent, ambtshalve of op verzoek van een partij die zich erop beroept, met de hulp van de partijen en indien nodig persoonlijk de inhoud van die wet moet onderzoeken en het geschil overeenkomstig het positieve buitenlandse recht moet beslechten” (Cour de Cassation, eerste civiele kamer, 28 juni 2005 [OMISSIS], Bull. 2005, I, nr. 289; Cour de Cassation, kamer voor handelszaken, 28 juni 2005 [OMISSIS], Bull. 2005, IV, nr. 138).
- 24 De Cour de cassation beslist dat de feitenrechters soeverein zijn in hun toepassing en uitlegging van het buitenlandse recht (Cour de Cassation, eerste civiele kamer, 13 januari 1993 [OMISSIS] Bull. 1993, I, nr. 14).

### Motivering van de prejudiciële verwijzing

- 25 Het cassatieberoep werpt in de eerste plaats de vraag op welke gevolgen de terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie heeft voor de rol van een rechter van een lidstaat die het recht van het Verenigd Koninkrijk tot omzetting van een Europese richtlijn moet toepassen in een gerechtelijke procedure die is ingesteld vóór het einde van de overgangperiode, terwijl de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, zich ná het einde van die periode moet uitspreken.
- 26 Ten tijde van de feiten (arbeidsovereenkomst ondertekend op 17 januari 2007; vermeende discriminatie tussen 2010 en 2013), maar ook ten tijde van het instellen van de rechtsvordering (2013) en ten tijde van de uitspraak van de arbeidsrechtbank (2019) was het Verenigd Koninkrijk immers lid van de Europese Unie. Op het moment waarop de Cour d'appel de Versailles zich over het beroep heeft uitgesproken, te weten op 27 mei 2021, had het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie daarentegen al verlaten.
- 27 HJ verklaart dat het Verenigd Koninkrijk ten tijde van de feiten in geding nog deel uitmaakte van de Europese Unie en derhalve onderworpen was aan het recht van de Unie, waardoor het interne recht van dat land moet worden uitgelegd in overeenstemming met de regels die voortvloeien uit het Unierecht, en dit ongeacht het feit dat de Britse rechter op de dag waarop de Cour d'appel zich heeft uitgesproken geen prejudiciële vragen meer kon voorleggen aan het Hof. Zij voegt daar in wezen aan toe dat zelfs in de veronderstelling dat deze bijzonderheid de Britse rechter van zijn verplichting tot conforme uitlegging zou kunnen ontslaan, de Franse rechter op zijn beurt wel aan een dergelijke verplichting is onderworpen wanneer hij het ten tijde van de feiten van het hoofdgeding geldende nationale recht van een lidstaat van de Europese Unie moet toepassen.
- 28 CACIB betoogt in wezen dat het niet aan de Cour de cassation staat om zich uit te spreken over de verenigbaarheid van een wet van een andere lidstaat met het Unierecht of over de geldigheid van de uitlegging die de rechters van de betrokken lidstaat daaraan geven. Zij is van mening dat de Cour de cassation zich niet in de plaats kan stellen van haar buitenlandse tegenhanger om de oriëntering van het positieve recht van een ander land te bepalen of een standpunt in te nemen over het juridische beleid van dat land en de verenigbaarheid ervan met het Unierecht, hetgeen de verbindende bevoegdheid van het Hof van Justitie van de Europese Unie is.
- 29 De advocaat-generaal is van oordeel dat het Hof om een prejudiciële beslissing moet worden verzocht. Zij betoogt dat de bewoordingen van het akkoord, en meer in het bijzonder het ontbreken van bepalingen inzake het recht dat van toepassing is op procedures die tijdens de overgangperiode bij de rechterlijke instanties van de lidstaten zijn ingesteld maar die na afloop van die periode nog aanhangig zijn, twijfels doen rijzen over de vraag of het Unierecht nog steeds van toepassing was toen de Cour d'appel het bestreden arrest heeft gegeven.

- 30 De Cour de cassation is van mening dat er over dit punt gereede twijfel bestaat.
- 31 Hoewel de rechtsvordering, die werd ingesteld vóór het einde van de in artikel 126 van het akkoord bedoelde overgangperiode, op dat tijdstip was onderworpen aan het Unierecht, met inbegrip van richtlijn 2006/54/EG, sorteerden de Verdragen, en meer in het bijzonder artikel 288 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), op de datum waarop de rechters in tweede aanleg uitspraak hebben gedaan, te weten 27 mei 2021, geen effect meer in de rechtsorde van het Verenigd Koninkrijk.
- 32 Hoewel artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG op de datum van de gestelde discriminerende handelingen van toepassing was op het geding, rijst derhalve de vraag of het akkoord tot gevolg kan hebben dat de toepassing van het Unierecht en met name de verplichting van de rechter om het toepasselijke recht in overeenstemming met dat Unierecht uit te leggen, met terugwerkende kracht ter discussie worden gesteld.
- 33 Aangenomen zou kunnen worden dat een deel van het Unierecht op die datum krachtens de door het Verenigd Koninkrijk aangenomen wetgeving weliswaar behouden zou blijven in het Britse recht, maar dat aan het Unierecht geen enkele verplichting kan worden ontleend om het Britse recht in overeenstemming met dat van de Unie uit te leggen.
- 34 Omgekeerd zou kunnen worden geoordeeld dat aangezien de feiten dateren van vóór het einde van de overgangperiode en de procedure vóór het einde van die periode is ingeleid, de wet van het Verenigd Koninkrijk waarbij artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG is omgezet door de rechter van een andere lidstaat in overeenstemming met het Unierecht moet worden uitgelegd, zelfs indien deze rechter uitspraak doet na het einde van de overgangperiode.
- 35 Uitlegging van het akkoord is derhalve noodzakelijk om te bepalen of een regeling van het Verenigd Koninkrijk tot omzetting van artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG door de rechter die zich uitsprekt ná het einde van de overgangperiode terwijl de feiten dateren van vóór die datum en/of de procedure vóór die datum is ingeleid, moet worden beschouwd als een regeling van een lidstaat tot omzetting van een richtlijn.
- 36 In de tweede plaats wordt in het cassatieberoep de vraag opgeworpen of de verplichting om het nationale recht van de lidstaat waaruit de rechter afkomstig is in overeenstemming met het Unierecht uit te leggen ook geldt wanneer die rechter het recht van een andere lidstaat moet toepassen.
- 37 HJ is in wezen van mening dat de Franse rechter bij de toepassing van bepalingen van een wet van een andere lidstaat van de Europese Unie verplicht moet zijn deze bepalingen in overeenstemming met het Unierecht uit te leggen en toe te passen, onder toezicht van de Cour de cassation. Zij stelt met name dat aangezien de Cour de cassation de verenigbaarheid van de wet met de internationale verdragen toetst, deze rechterlijke instantie, wanneer een wet van een lidstaat van de Europese Unie



in het geding is, a fortiori de verenigbaarheid van de bepalingen van dat deze buitenlandse wet met het Unierecht moet toetsen, gelet op het feit dat het Unierecht – krachtens het fundamentele beginsel van de voorrang van dat recht – geldt boven het nationale recht van alle lidstaten van de Europese Unie en dat de nationale rechter in dat kader door het Hof van Justitie tot normaal bevoegde rechter in het recht van de Europese Unie is uitgeroepen. Zij aanvaardt dat indien de Cour de cassation zou oordelen dat er nog steeds gerede twijfel bestaat over de draagwijdte van een dergelijke verplichting, het aan deze rechter zou staan om het Hof van Justitie te verzoeken om een prejudiciële beslissing ter zake.

- 38 CACIB stelt in wezen dat indien wordt vastgesteld dat elke nationale rechter het recht heeft om elke wet van een ander land dan het zijne aan te vechten, dit bijzonder netelige vraagstukken zou doen rijzen en door de lidstaten zou kunnen worden opgevat als een inbreuk op hun soevereiniteit.
- 39 De advocaat-generaal betoogt in wezen dat indien het Hof zou antwoorden dat het Unierecht wel degelijk van toepassing is, zijn rechtspraak over het beginsel van conforme uitlegging zou moeten worden toegepast, die lijkt te vereisen dat dit beginsel in acht wordt genomen wanneer de nationale rechter het recht van een andere lidstaat toepast. Zij verklaart evenwel dat het Hof van Justitie het bestaan van een dergelijke verplichting niet expliciet heeft bevestigd en dat de naleving ervan door alle lidstaten voor de Europese Unie een politieke ontwikkeling in de richting van meer integratie betekent die zo belangrijk is dat het nodig lijkt het Hof tevens om een beslissing inzake dit tweede punt te verzoeken.
- 40 De Cour de cassation is van mening dat, om de eerbiediging van de voorrang van het Unierecht door de Franse staat te garanderen, de aard van zijn toetsing van de toepassing en uitlegging van buitenlands recht zou moeten worden gewijzigd indien de Franse rechter verplicht zou zijn om na te gaan of een wet van een andere lidstaat verenigbaar is met het Unierecht.
- 41 De Cour de cassation is zich ervan bewust dat het Hof in het arrest Marshall heeft geoordeeld dat een richtlijn „uit zichzelf geen verplichtingen aan particulieren kan opleggen en dat een bepaling van een richtlijn als zodanig niet tegenover een particulier kan worden ingeroepen” (arrest van 26 februari 1986, Marshall, C-152/84, punt 48, ECLI:EU:C:1986:84).
- 42 Het Hof verklaart echter ook dat „[b]ij de toepassing van het nationale recht, ongeacht of het daarbij gaat om bepalingen die dateren van eerdere of latere datum dan de richtlijn, [...] de nationale rechter dit zoveel mogelijk [moet] uitleggen in het licht van de bewoordingen en het doel van de richtlijn, ten einde het hiermee beoogde resultaat te bereiken en aldus aan artikel 189, derde alinea, EEG-Verdrag te voldoen” (arrest van 13 november 1990, Marleasing, C-106/89, punt 8, ECLI:EU:C:1990:395).
- 43 Voor zover het beginsel van conforme uitlegging volgens het arrest Von Colson en Kaman (reeds aangehaald in punt 12 van deze beslissing) geldt voor de

nationale rechter als orgaan van de lidstaat die de richtlijnen in zijn nationale rechtsorde moet omzetten, kan niet worden uitgesloten dat dit ook geldt wanneer deze rechter het nationale recht van een andere lidstaat moet toepassen.

- 44 In dat verband heeft het Hof de gelegenheid gehad te oordelen dat „*de rechter bij wie een geding – zoals het hoofdgeding [...] aanhangig is de wetgeving van de staat waarvan de gerechten [in een forumkeuzebeding] zijn aangewezen, [dient] toe te passen, waarbij hij deze wetgeving conform het Unierecht – met name [de richtlijn] – uitlegt*” (arrest van 18 november 2020, C-519/19, Ryanair, punt 51, en 8 december 2022, Luxury Trust Automobil, C-247/21, punt 67, ECLI:EU:C:2022:966).
- 45 Uit de rechtspraak van het Hof lijkt dus te volgen dat de nationale rechter bepalingen conform moet uitleggen, ook wanneer hij het recht van een andere lidstaat moet toepassen.
- 46 Toen deze vraag uitdrukkelijk aan het Hof werd voorgelegd, heeft het deze echter niet beantwoord vanwege de specifieke kenmerken van de zaak (arrest van 15 december 2022, C-577/21, ECLI:EU:C:2022:992).
- 47 Het zou bovendien nuttig kunnen zijn om te weten of de rol van de nationale rechter die het recht van een andere lidstaat toepast en tot de bevinding komt dat hij onmogelijk een conforme uitlegging aan dit recht kan geven, dezelfde is als die welke hij vervult bij de toepassing van zijn eigen nationale recht en, indien dit het geval is, of het in artikel 21 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie neergelegde beginsel van non-discriminatie, zoals geconcretiseerd in richtlijn 2006/54/EG, hem ertoe kan brengen dit recht buiten toepassing te laten, zelfs in een geschil tussen particulieren.
- 48 Bijgevolg bestaat er nog steeds gereede twijfel over deze conclusie, zodat de Cour de cassation het nodig acht ook over deze kwestie een prejudiciële vraag te stellen, mede gelet op de institutionele implicaties van het antwoord.

De Cour de cassation, **RECHTDOENDE**

GELET OP artikel 267 VWEU,

VERWIJST de volgende vragen naar het Hof van Justitie van de Europese Unie:

- 1) Moet het Akkoord inzake de terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland uit de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA), dat bij besluit (EU) 2020/135 van 30 januari 2020 is goedgekeurd door de Raad van de Europese Unie, aldus worden uitgelegd dat de rechter die uitspraak doet ná het einde van de overgangperiode terwijl de feiten dateren van vóór deze datum en/of de procedure vóór die datum is ingeleid, een regeling van het Verenigd Koninkrijk tot omzetting van artikel 19 van richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke

behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep moet aanmerken als een regeling van een lidstaat tot omzetting van een richtlijn?

2) Moet artikel 288 VWEU aldus worden uitgelegd dat een nationale rechterlijke instantie die uitspraak dient te doen in een geschil tussen particulieren en verplicht is om het recht van een andere lidstaat toe te passen, de bepalingen van dat recht moet uitleggen in overeenstemming met een richtlijn, zonder dat het beginsel van wederzijds vertrouwen zich daartegen verzet?

3) Indien de nationale rechter van oordeel is dat een dergelijke uitlegging in overeenstemming met een richtlijn onmogelijk is, moet hij dit recht dan, net zoals hij voor zijn eigen nationale recht zou doen, buiten toepassing laten wanneer een algemeen beginsel van het Unierecht of een bepaling van het primaire recht, zoals geconcretiseerd in een richtlijn, in het geding is?

De behandeling van de voorziening in cassatie wordt geschorst in afwachting van de uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

[OMISSIS]

[OMISSIS] [*procedureel*]

[OMISSIS]

WERKDOCUMENT